

DEBRECZENI ÁTILA

KAZINCZY, AZ ALKALMI KÖLTŐ

A Kazinczy-szakirodalom tükrében egy ilyen cím sokáig oxymoronnak minősülhetett volna. Közismertek Kazinczy megjegyzései, amelyekkel a nála jelentkező fiatalabb költőket arra biztatja, hogy erejüket ne vesztegessék névnapi köszöntőkre és egyéb alkalmi versezetek dolgozására, állásfoglalásai az alkalmi költészetet illetően egyértelműen elítélőek a pálya egészében. Ugyanakkor, amint arra újabban többen rámutattak, alkalmi költeményeket maga is írt. Csetri Lajos még csak két, úgymond „botlását” említi,¹ Hász-Fehér Katalin azonban példák sorával igazolja, hogy Kazinczy az elvi elutasítás ellenére a gyakorlatban valójában aktív alkalmi költő, aki többnyire örömmel teljesíti a megbízásokat, költői kihívásnak tekintvén e feladatokat.² A Kazinczy költői életmű kritikai sajtó alá rendezése közben azzal szembesültem, hogy valóban igen jelentős mennyiségben vannak alkalminak minősíthető versek (noha eloszlásuk a pályán nem egyenletes, a fogság előtt alig találunk ilyeneket, a pálya vége felé közeledve egyre többet). Sőt, az alkalmi költészet létmódját alapvetően jellemző közösségi jelleg a nem tipikusan megrendelésre, alkalomra készült versszövegek esetében is felfedezhető, miközben pedig az alkalmisság maga transzformálódni látszik. Mindebben, úgy vélem, a csoportképzés sajátos mechanizmusai érvényesülnek szabadkőműves mintázat alapján. Természetesen e téma megnyugtatóan részletes kifejtése nem lehetséges a jelen keretek között, így itt és most csak a probléma expozíciójára tudok vállalkozni, egy példa kapcsán.

(kötött ihletek)

A' Nagyság és Szépség diadalma című költemény epithalamium, Napóleon és Mária Lujza házasságkötését énekli meg (s ennyiben az alkalmi költészetnek nem a kisközösségi használatra készült típusába tartozik, de ez az alapjellemzőkön mit sem változtat). 1810 márciusának végén készült, április elején került a nyomdába, s a hónap közepén már kijött az alkalmi nyomtatvány, majd pár hónap múltán a *Magyar Kurir* hasábjain is megjelent a vers.

¹ CSETRI Lajos, *Egység vagy különbözőség*, Bp., Akadémiai, 1990 (Irodalomtudomány és kritika), 154–155.

² HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Elkülönülő és közösségi irodalmi programok a 19. század első felében*, Debrecen, Kossuth Kiadó, 2000 (Csokonai könyvtár, 21), 167–168.

Kazinczy a nyomdai átfutás időszakában sokaknak levélben is elküldte a szöveget, majd a megjelenést követően már a nyomtatványt mellékelte leveleihez. A levélkéziratok mellett fennmaradt még cenzúrai tisztázat éppúgy, mint fogalmazvány; ez utóbbi egyébként ritkaság Kazinczy esetében, miként az is, hogy a nagyszámú szövegforrás keletkezése szűk negyedévnyi időszakra koncentrálódik. Egy évvel később, mikor újra kezébe kerül az első fogalmazvány kézírata, beilleszti azt a *Pandekták* feljegyzései közé (ezért maradt fenn), s ír egy hosszú magyarázatot, amelyben rögzíti a vers keletkezés- és fogadtatástörténetét, persze a saját szemszögéből. Ez a leírás minden lényeges ponton egyezik az 1810-es levelekből kinyerhető adatokkal, csak a hangsúlyok változnak itt-ott.³

A történet a következőképpen foglalható össze. Kazinczy március második felében betegen feküdt (ezúttal is, mint annyiszor, szükségesnek érzi kiemelni, hogy aranyér miatt), s közben Sárospatakról, Sipos Páltól és Kézy Mózesről a nevezetes házasságkötés alkalmából írott, latin nyelvű verseket kapott kézhez, az egyik disztichonos, a másik hexamateres epithalamium volt. Nagy gyönyörűséggel olvasta e költeményeket, s maga is ihletet kapván, magyar nyelvű disztichonok írásába fogott, amelyeket viszont a nevezettek olvastak nagy gyönyörűséggel, mikor elküldte nekik, hogy adják rögtön nyomdába Sárospatakon. Közvetlen barátaitól, akiknek levélben küldöztette a verset, előbb kézírásban, majd nyomtatásban, már nem kapott ennyire hízelgő visszajelzéseket, több bírálat is megfogalmazódott, főleg a köszöntővers erőteljes mitologizálása miatt. Kazinczy, noha leveleiben hangsúlyozta, hogy költeményét maga sem tekinti igazán értékesnek, a kritikát pedig általában is nagyra értékeli, amikor e kritikák ténylegesen megfogalmazódtak, már kevésbé volt lelkes, reagálását inkább elutasítónak lehet mondani.

E történetben több olyan mozzanat is felfedezhető, amelyek Kazinczynak az alkalmi költészethez való elég sajátos viszonyulására nyújtanak rálátást. A magyarázó jegyzésekben és a korabeli levelekben Kazinczy egyaránt szükségesnek tartja leszögezni: „Nem szeretem a’ Gelegenheitsgedichteket.”⁴ Ez a megállapítás a barátok előtt is jól ismert tényről rögzíti, de ebben az esetben éppen azért, hogy ehhez képest szóljon arról, miért ír mégis alkalmi verset. Az idézett levél így folytatódik: „De ez a’ nagy történet, ’s Pataki Prof. Sipos és Kézy Uraknak deák verseik ezen menyegzőre, engem is

³ A költemény filológiai hátterének összefoglalása a készülő kritikai kiadás anyagára épül, a részletes adatolást a további gondolatmenet szempontjából nem éreztük szükségesnek.

⁴ Kazinczy levele Berzsenyinek, 1810. április 5., *Kazinczy Ferenc levelezése*, I–XXI., Közzéteszi Váczy János, Bp., 1890–1911., a továbbiakban *KazLev.*, *KazLev.* VII., 346–347.

elszédítettek.” Másutt már „a’ nagy történet”, vagyis a menyegző említése elmarad, s pusztán a költői lelkesültség hangsúlyoztatik: „Ez a’ két vers engemet poétai oestrumba ragadott, s ámbár azt hittem, hogy tollamból soha sem fog folyni Gelegenheitsgedicht, csakugyan győzött a’ felmelegülés”.⁵ A magyarázó jegyzésekben pedig mindez dramatizálva szólal meg: „S te is Gelegenheitsdichter lészesz e? kérdém magamat, elijedve a’ megkészült két distichon’ látásától? Feltettem magamban, hogy abba hagyom; de a’ versek csak készültek. Engedtem a’ vonzásnak”.⁶

A leírásokban közös mozzanatként fedezhetjük fel azt az önértelmezést, mely szerint a szóban forgó alkalmi vers nem megrendelésre és nem versificatióként készült, hanem valódi költői ihlet terméke, amely költői ihlet ráadásul nem is magából az alkalmi eseményből táplálkozott. Valójában tehát sokkal inkább a házasságkötés alkalmatosságából született két latin költemény nevezhető meg Kazinczy versének ihletforrásául, semmint maga a házasságkötés alkalma. Az ihlet így, noha nem szakad el az alkalmiságtól, valójában mégis szövegek által inspirált ihlet, sőt, döntően formai ihlet, ugyanis ekkoriban Kazinczyt, miként leveleiből kiderül, éppen a hexameterben és a distichonban rejlő költői lehetőségek izgatták, korabeli versei is e formákat próbálgatták.⁷

Kazinczy nagy számban írott alkalmi versei kapcsán rendre az itt látott érvelési sémát alkalmazta, hogy megindokolja azok születését, s rendre feltűnik ezen indoklásokban valamely, az alkalomtól magától elváló ihletforrás is. Dessewffy Józsefnek például így ír 1811. november 28-án, mikor a Helmechy Mihályhoz szóló episztola nyomtatványát küldi: „Alkalmatossági versezetekről mit tartok, nem szükség mondanom, noha a’ Genie azt is interesszantta tudja tenni, nem úgy mint a’ közönséges fejek, kiknek efféle verseik nem egyebek mint rigmusok. Azonban az ide zárt nyomtatványt bátorkodom Néked még is bémutatni”,⁸ s itt következik a hosszas indoklás, amivel igyekszik kiemelni a szöveget a szoros alkalmiság köréből, s valami nemesebb célt (most épp a jókkal való kapcsolat szorosabbra fűzését) tulajdonítani annak. Másutt a megformálás célzatosságát hangsúlyozza kommentárjaiban. Így amikor Festeticshez kell egy költeményt írnia a keszthelyi ünnepségek

⁵ Kazinczy levele Kis Jánosnak, 1810. április 7., KazLev. VII., 356-358.

⁶ MTAK. K 622., 153b.

⁷ Kis Jánosnak írja már idézett levelében: „Egy idő oltá a’ distichonok’ írása foglalt-el ’s Wesselényim, Bárócym, Iphigeniem, Erdöm, a’ Könyörgésem olly darabok, a’ mellyekbe szerelmes vagyok. Hexametert sokkal könnyebb írni mint Distichont, mind azért, mivel a’ gondolat nem szorúl két sorba, mind azért, mert az szabadabb mozgású mint a’ pentameter hátulsó része.”

⁸ KazLev. IX., 167-168.

kapcsán, vagy mikor az újhelyi bál egy látványosságára gyárt felirat-versikét, azzal emeli meg versificatori működését, hogy a verstani viták távlatát villantja fel; mint többször leírja, nem szereti a rigmusokat, de meg akarta mutatni, hogy „a’ neologus is tud strophizálni, ha akar”.⁹

Megint máskor pedig a forma megválasztása által talál költői feladatot a kiszabott penzum teljesítésében. Guzmics Izidórhoz írott, 1830. július 23-i levelében így számol be a közölt vers keletkezésének háttéréről: „Mi készülünk a’ Gróf Mailáth’ Installatiójához. Vice Ispányunk Báró Vay Miklós engem szólíta fel hogy írjak verset a’ transparent táblára, és az ebédlőbe. Rettegtem, mert a’ parancsolt vers ritkán ér valamit. Valami újat akartam adni, ’s minthogy Fő-Ispányunk Fiumében szolgált, ’s füle ott az olasz formákhoz szokott, olasz formájú complimentet írtam neki a’ Metastasio példái után”.¹⁰ Többször előfordul az is, hogy sírfeliratot, emlékverset kérnek tőle, ezen esetekben általában a görögös epigramma mintáját követi. Teleki Józsefnek 1813. július 26-án írja egy ilyen eset kapcsán: „a’ kinek görög ízlés nem jutott, az illyet ritkán érti-meg. Úgy tapasztalom öröömre, hogy a’ ki érti, szereti is.”¹¹

Ha nincs megrendelés, csak alkalom, vagyis önszántából versel alkalomilag, akkor is ott a törekvés az alkalomtól való elemelkedésre, sőt, gyakran az alkalom maga háttérbe is szorul. A saját gyermeke születésére írott *Gróf Ráday Pálhoz* című episztola kísérőlevelében így ír Rádaynak: „Genialis leveled engem poétai oestrumba ragadott”,¹² vagyis ez esetben sem maga az esemény, hanem Ráday levele volt az ihletforrás. Egyébként annál is kevésbé jelenthette az ihletforrást maga az esemény, mert a gyermek még meg sem született ekkor, amiből az a további kellemetlen következmény adódott, hogy utóbb a vers átírására kényszerült Kazinczy, minthogy a versben megénekelt fiú helyett ismételtén lánya lett. Az ihlet tehát Kazinczy alkalmi versei többségében formaihlet, vagy más szövegek által inspirált ihlet. Így, noha igaz a megállapítás, hogy Kazinczy lírai életművének igen jelentős hányadát alkotják az alkalmi költemények, másrésről az is igaz, hogy ez az alkalmi jelleg erősen transzformálódik. Ihlete kötött ihlet, mint minden alkalmi költőé, de ugyanakkor áttételes, transzformált, többnyire szövegeken és műformákon átszűrt ihlet, ami a primer alkalmiság helyébe lép. S ez a mozzanat közös nem alkalmi verseivel, mert ezek jó része ugyancsak szövegek és formák inspirációjára készült, többnyire csoportosan, ahogy például

⁹ Kazinczy levele Nagy Gábornak, 1816. [május 14–15.], KazLev. XIV., 187–189.

¹⁰ KazLev. XXI., 346–348.

¹¹ KazLev. XXII., 297–301.

¹² Kazinczy levele Ráday Pálnak, 1809. október 15., KazLev. VII., 4–6.

szonettjei és epigrammaciklusai. Úgy vélem, ezen alapsajátosság alapján Kazinczy joggal nevezhető a kötött ihletek költőjének.¹³

(*hermetikus referencialitás*)

A másik mozzanat, melyet *A' Nagyság és Szépség diadalma* című költemény kapcsán most mint általános összefüggésekkel is bíró vonást kiemelnék, a vers sajátos referencialitása. A nyomtatásban ezúttal nincsenek jegyzetek, amelyek az utalások értelmét megvilágítanák, de a levelekben vannak, sőt, a fennmaradt nyomtatványok némelyikében is ott találhatóak ugyanezek a magyarázatok, kézzel beírva. Egy-egy személyre (pl. IV. Henrikre) vagy ütközetre (pl. a jénaira) vonatkozó utalások¹⁴ mellett antik reminiszcenciákra is rávilágít ezekben Kazinczy. Közöttük különösen érdekes egy Vergilius szöveghely,¹⁵ amelynek fordítása már régóta izgatta, s csak az alkalomra várt, hogy valahol hasznosíthassa saját fordítói megoldását: ez is a formaihlet jelentőségét hangsúlyozza, a hagyományos imitációs versépítés gyakorlatának megfelelően. A részletes háttér- és szövegszintű magyarázatok az olvasás irányítására szolgálnak Kazinczy részéről, s ezek között olyan információk is fellelhetőek, amelyek referenciái nyilván nem lehettek a nyilvánosságnak szánva még egy jegyzetelt kiadás esetén sem. Ilyen a Vergilius-szöveghely háttértörténetének felfedése, de még nyilvánvalóbb az a legszorosabb barátainak tett utalás, hogy a verset „csak egy bizonyos ok miatt küldtem sajtó alá”, „a' mit érteni fogsz, ha ki nem mondom is”.¹⁶ A költemény

¹³ Ezt a megnevezést egy más alkalommal Fazekas Mihályra is érvényesnek találtuk, lásd DEBRECZENI Attila, *A „kötött” ihletek költője (Fazekas Mihály: Cs. et F.)*, Tiszatáj, 1998. december, 1–16. (Diákmelléklet).

¹⁴ Az alkalmi költészetre oly igen jellemző eseménytörténeti referenciák közé tartozik a Gotthárd-hágó említése Napóleon egyik hadjáratának útvonala kapcsán. Egy évvel később írott feljegyzése végén Kazinczy hosszú bekezdésben foglalkozik azzal, hogy Napóleon valójában a Bernát-hágót használta, s hogy ő ezt tudta, csak a valódi hegymagasságokkal nem volt tisztában, ezért választotta az általa jóval magasabbnak gondolt Gotthárdot a versbe. Közben azonban egy könyvből olvasta a tényeket, s erről külön feljegyzést is készített (e feljegyzés ma is megtalálható a hagyatékban, a *Pandekták* megadott oldalszáma alapján). „De – mint írja – a' Poétának szabad az illy felcserélés.” (MTAK. K 622. 154a.) Ezzel együtt is Döbrentei Gábort már 1810. augusztus 26-i levelében arra kéri, hogy cserélje ki a hágók nevét az újonnan tervezett kiadásban (KazLev. VIII., 69–70.).

¹⁵ „Bal tüzeket lobbant a' nagy Zeüsz. Virgilben felakadtam ezen véghetetlenül szép expressión: Jupiter intonuit laevum. Hogyan kellene ezt magyarul kitenni? Sok ideje hogy kész volt a' phrasis. Vártam az időt, hogy elmondhassam, 's íme itt van, 's örülök neki, hogy most elmondhatom.” (Kazinczy levele Döbrenteinek, 1810. április 7., KazLev. VII., 351–353.)

¹⁶ Az első idézet a Berzsényinek, a második a Kis Jánosnak írott levelében található, ez utóbbi vonatkozó részlete így hangzik: „ámbar azt hittem, hogy tollamból soha sem fog folyni Gelegenheitsgedicht, csakugyan győzött a' fellelegülés és még valami a' mit érteni fogsz, ha ki nem mondom is”. Az ugyanekkor Döbrenteinek és Nagy István prépostnak írott levelekben ez az utalás nem szerepel.

tökéletes megértéséhez tehát olyan információ szükséges, amelynek csak kiválasztott kevesek vannak birtokában, s egyáltalán nem kívánatos, hogy tágabb kör számára hozzáférhetővé váljék.

A teljes megértést lehetővé tevő információkhoz való hozzáférés szempontjából eltérő csoportba sorolhatnánk a nyomtatványok és a levelek olvasói, s maguk a levélcímezettek is belső és külső körbe tartoznak, a szerzővel való kapcsolatuk szorossága alapján. Ezzel a szerzői csoportképző akarattal azonban ezúttal a fogadtatás nem harmonizál, a szűk baráti körből, Virágtól, Szemerétől, Kölcseytől, Vitkovicstól, Horváth Istvántól kritikus visszajelzések érkeznek, míg magasztalás Kézytól, Sipostól, s aztán majd laikusoktól is. Kazinczy ekkor, s ez az igazán figyelemreméltó, azonnal vált: „Valóban itt nem az én igen kedves barátimnak van igazok – Virágnak, Szemerének, Vitkovicsnak – hanem nekem, és Kézynek.”¹⁷ Sarkosan fogalmazva: a hangsúlyosan MI-ŐK viszonyra építő csoportképző törekvés változatlan marad, csak a személyek cserélődnek. Persze nem elsősorban Kazinczy hiúságát kell e mozzanatban látnunk, hanem sokkal inkább a csoportidentitásképzés rá olyannyira jellemző mechanizmusát, amely mindig erőteljes oppozíciókban alapozódik meg, értők és nem-értők szembeállításával.

Kazinczy versei *általában* is tele vannak különféle, néha egészen rejtett utalásokkal, a versekhez nagyon gyakran jegyzetek járulnak, a levelekben magyarázatok özöne veszi körül a szöveget, s a címzettekkel való képzetbeli összekacsintás megképezi azt a bennfentességet, amely alapján a befogadók csoportokba sorolhatnánk, gyakran már mielőtt találkozhattak volna a kérdéses szöveggel. Egy epigrammája kapcsán ezt írja Kazinczy Horvát Istvánnak: „Igazad vagyok, hogy Epigrammám kevés olvasó előtt léssen érthető, ’s szeretném, ha verseimnek ne kellene sok magyarázat. (...) A’ tudományos célzások ha csak azért fordulnak elő hogy olvasásunkkal paradirozzunk, hibák, még pedig nevetséges hibák. Általában hibáknak nevezni őket nem merném.”¹⁸ Valójában itt a tudós erudíció versköltési hagyományának átértelmezéséről van szó, még ha Kazinczy nem is bontja ki bővebben a gondolatot. A költemények jegyzeteiből és főleg a levelekben található magyarázatokból azonban kitetszik, hogy nagyon erőteljesen jelen van egy sajátos referencialitás a versszövegekben, amely szándékoltnak csak korlátozott mértékben lehet érthető az olvasók különböző csoportjai számára.¹⁹

¹⁷ Ezt feljegyzésében írja (MTAK. K 622., 153b–154a.), de már Döbrentéinek 1810. augusztus 26-i levelében is említi, hogy egyre jobban szereti (KazLev. VIII., 69–70.).

¹⁸ 1811. június 22., KazLev. VIII., 599.

¹⁹ Hász-Fehér Katalin egyenesen azt állítja némi poentírozó éllel, hogy Kazinczy „műveinek, feltételezése szerint, a legjobb olvasója ő maga.” HÁSZ-FEHÉR, *i. m.*, 64.

Ebből aztán az is következik, hogy mikor a költemények megírását és baráti körben való terjesztését követően Kazinczy publikálja, s főleg mikor pályája végén kötetterveket alkotva újra és újra lemásolja azokat, s eközben elhagyja a jegyzetek és magyarázatok zömét, a szövegek nehezen érthetővé válnak.²⁰ Egy szövegnek persze magáért kell jót állania, csak hogy Kazinczy versei esetében éppen a tudatosan megképzett referencialitás a művek egyik konstitutív tényezője: paradox módon saját maga állított akadályokat azok mindenki számára való érthetősége elé, s csak az általa méltónak ítélt szűk csoport számára biztosította a szükséges információkat, avagy remélte, hogy e csoport tagjai ezen információknak amúgy is birtokában vannak. A referencialitás és a közösségi érvényességű, vagyis korlátozó jellegű szöveghasználat, ami az alkalmi költészet elemi sajátossága, Kazinczy költészetének az alkalmi költeményeken túlmutató jellemzője. Egyfajta hermetikus referencialitásról beszélhetünk, amely tudatosan csoportképző funkciójú, s amelynek a szabadkőműves hermetizmus jelenti a mintázatát.²¹

E mintázat alaposan szemügyre vehető az olyan kimondottan szabadkőműves eszmeiségű versek kommentárjaiban, mint a Báróczi-epigramma vagy a Török Lajos-episztola. Kis Jánosnak írja 1811. december 6-án: „Most egy harmadik Epistolámat is közlöm, új okból, – tudnillik hogy ezen dolog felől való gondolkozásomat lásd. Érteni fogsz Te engem ott is a’ hol csak a’ *Jobb fők* érthetnek.” Majd a vers után megjegyzi egy szöveghelyre nézve, hogy az „az Olvasót gondolkozással homályosan ismérteti-meg. A’ szemes Olvasó megérti mit teszen ez: *Nyúlj-bé mellyedbe* etc.”²² Sárközy Istvánnak pedig ezt a kommentárt írja: „ott a’ hol a’ csillag van itt a’ 2dik lapon, akarva van hagyva hézag, – olly hézag, melly ki nem pótolva fog maradni. Az elmélkedő megért, a’ ki pedig nem elmélkedik, annak nincs szüksége engem itt érteni.”²³

A példák nagy számban lennének sorolhatóak, s nemcsak a kimondottan szabadkőműves eszmeiségű versek esetében, hiszen a Napóleon-köszöntő kapcsán láttuk az utalást a ki nem mondott, de a szűk barátok által érthető,

²⁰ Hatványozottan érzi mindezt a késő korok olvasója, aki általában az ultima manus elve alapján kiadott valamely kései szövegváltozatot kapja kezébe, s ezért nehezen találja a kulcsot az értelmezéshez. Épp ezért szükséges, hogy a most készülő kritikai kiadásban változtassunk az eddigi közlési elveken, s elsősorban a keletkezés időszakának szövegváltozatait helyezzük előtérbe, közölve ezekkel együtt a levelekben található kísérszövegeket, melyek által Kazinczy verseinek hermetikus referencialitása valamelyest könnyebben dekódolhatóvá, de legalábbis hozzáférhetővé válhat.

²¹ Vö. BODROGI Ferenc Máté, *Kazinczy arca és a csiszoltság nyelve*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012, 255-270.

²² KazLev. IX., 172-176.

²³ KazLev. IX., 257-262.

rejtett összefüggésre, s a Mailáth-installációra készült feliratok vagy a síremlékre valók esetében is olvashatjuk leveleiben, hogy csak az érti ezeket, akinek „füle az olasz formákhoz szokott” avagy akinek „görög ízlés jutott”. Ugyanez a hierarchizált értelmezési keret és az erre épített csoportképző mechanizmus jellemzi nyelvi harcaival kapcsolatos epigrammáit, episztoláit, de a nem kimondottan oppozíciós helyzetben született görögös epigrammákat szintúgy. Épp ezért lehet tágabb értelemben vett szabadkőműves mintázatról beszélni költészete erőteljes referencialitásával kapcsolatosan is.

A szabadkőművesség hermetizmusával elsajátított tudásrend és társadalomkép a megvilágosodottak, a megvilágosíthatóak és a világosság befogadására eleve képtelenek hármasságán épül.²⁴ Ez alapján teremtődik Kazinczy szimpozion jellegű közössége,²⁵ de látnunk kell, hogy ott és akkor is hat ez, mikor az e szimpozion-közösségbe tartozók éppen szembefordulnak vele, ahogy azt a Napóleon-köszöntő kapcsán láttuk. Kazinczy e szűk belső kör mellett, annak érintetlenül hagyásával gyakran lép alkalmi értelmezői csoportok központjába, pontosabban csoportot teremt maga köré bizonyos kérdésekben. A mechanizmus az, ami nem változik: ugyanúgy oppozíciós szerkezetbe rendezi környezetét a megértés–meg-nem-értés kettőssége mentén, ami valójában a szövegekbe rejtett tudáshoz való hozzáférést, annak birtoklását jelenti. S minthogy e tudás legfőbb letéteményese és regulátora ő maga, a megértés fokozatai a hozzá való távolságot is kimérik, adott kérdésekben újra és újra, akár különbözőképpen is. Az alkalmi költészet jellemző közösségi szöveghasználat és referencialitás Kazinczy általi eme (szabadkőműves mintázatú) transzformációjában így nemcsak munkássága egészének meghatározó vonását fedezhetjük fel, de egyben a korabeli irodalom több évtizedét befolyásoló csoportképző mechanizmust is látunk benne.

²⁴ Erről részletesen lásd DEBRECZENI Attila, *Tudós hazafiak és érzékeny emberek*, Bp., Universitas Kiadó, 2009, 384–386.

²⁵ Vö. HÁSZ-FEHÉR, *i. m.*, 67–74.